

Chalav Yisrael vs. Chalav Stam: Milk and Dairy Products Produced by a Non-Jew

Drisha Institute, Fall 2020

Dr. Shana Strauch Schick

משנה מסכת עבודה זרה פרק ב משנה ו

[*] אלו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה **חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו** והפת והשמן שלהן רבי ובית דינו התירו בשמן ושלקות וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ וטרית טרופה וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו והחילק וקורט של חלתית ומלה סלקונטית הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה:

The following articles of non-Jews are prohibited but the prohibition does not extend to deriving benefit from them: **1. milk which a non-Jew milked without an israelite watching him**, 2. their bread and oil (Rabbi and his court permitted the oil) 3. stewed and pickled things into which they are accustomed to put wine or vinegar, 4. pickled herring which had been minced, 5. brine in which there is no kalbith-fish floating, 6. helek, 7. pieces of asa foetida 8. and sal-conditum. Behold these are prohibited but the prohibition does not extend to deriving benefit from them.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף לה עמוד ב

חלב למאי ניהוש לה אי משום איחלופי טהור חזיר טמא ירוק ואי משום איערובי ניקום דאמר מר חלב טהור עומד חלב טמא אינו עומד

אי דקא בעי לגבינה ה"נ הכא במאי עסקינן דקא בעי ליה לכמכא ונשקול מיניה קלי וניקום כיון דבטהור נמי איכא נסיובי דלא קיימי ליכא למיקם עלה דמילתא ואב"א אפי' תימא דקבעי לה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי

Concerning **milk, with regard to what need we be concerned? If it is due to the concern that a gentile might exchange the milk of a kosher animal with the milk of a non-kosher animal, this is unfounded: kosher milk is white, non-kosher is green.**

And if it is because it might be mixed with non-kosher milk, let the Jew curdle it, as the Master said: Milk from a kosher animal curdles, but milk from a non-kosher animal does not curdle.

If one desires to eat it as cheese, indeed (there's not problem)! What are we dealing with here? A case where one desires to use the milk in *kamkha*, (a food item that contains milk).

But in that case, let him take a bit of milk and curdle it: If it curdles completely, it is kosher; if some milk is left over, it is not?

Since there is also whey in kosher milk, which does not curdle, there is no way to establish the matter with regard to it.

And if you wish, say that you may even say it applies where he intends to use the milk to make cheese, as there is milk that remains between the crevices of curdled cheese, and therefore there is a concern that drops of non-kosher milk might be mixed with it.

רש"י מסכת עבודה זרה דף לה עמוד ב

ליכא למיקם עלה דמלתא - שמא נתערב בו חלב טמא וכשהעמידו עומד טהור שבו והטמא נשאר עם הנסיובי הלכך אין זה נסיון להכשיר הראשונים לאכול אבל לגבינה סלקא דעתא השתא דמותר.

ואי בעית אימא - אפילו לגבינה נמי אסור.

דאיכא - נסיובי דקיימי בגבינה.

ביני אטפי - בתוך הגומות שבגבינה וחיישינן שמא מן החלב טמא שלא עומד נשאר עם הנסיובי בגומות.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ג הלכה יב - יג

הלכה יב

חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה, ואם נתערב חלב טמאה בחלב בהמה טהורה כשתעמיד אותו יעמוד חלב הטהורה ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה.

הלכה יג

ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ביד עכו"ם אסור שמא ערב בו חלב בהמה טמאה

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קטו סעיף א

סעיף א

חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, אסור, שמא עירב בו חלב טמא. היה חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ, אם ידוע שאין לו דבר טמא בעדרו, מותר, אפילו אין הישראל יכול לראותו בשעה שהוא חולב. היה לו דבר טמא בעדרו, והישראל יושב מבחוץ והעובד כוכבים חולב לצורך ישראל, אפילו אינו יכול לראותו כשהוא יושב, אם יכול לראותו כשהוא עומד, מותר, שירא שמא יעמוד ויראהו, והוא שיוודע שחלב טמא אסור לישראל.
הגה: ולכתחלה צריך להיות הישראל בתחלת החליבה ויראה בכלי שלא יהיה בכלי שחולבין בו דבר טמא (א"ו הארוך כלל מ"ה). ונהגו להחמיר שלא יחלוב בכלי שדרכו של עובד כוכבים לחלוב בו, שמא נשארו בו צחצוחי חלב של עובד כוכבים (שם). מיהו בדיעבד אין לחוש לכל זה.

Milk today:

פרי חדש יורה דעה סימן קטו ס"ק ו

הכלל העולה דבעיר שלא נמצא שם חלב טמא או שהוא יותר ביוקר מחלב טהור מותר לקנות מהעכו"ם חלב שחלבו בלא ראיית ישראל כלל. וכן מצאתי המנהג פשוט פה אמשטירדאם וכן נהגתי אני ג"כ זולת קצת יחידים הנזהרים בזה. אבל בעיר שנמצא שם חלב טמא אף שאין לאותו עכו"ם שקונה ממנו דבר טמא בעדרו, מכל מקום צריך לראות קודם החליבה בכלי אולי הניח שם חלב טמא, וגם צריך לראות כל החליבה מתחילה ועד סוף או ביוצא ונכנס או בעומד שם בצד העדר באופן שלא יוכל לילך למקום אחר להביא חלב טמא לערבו עם זה, הא לאו הכי אפילו בדיעבד אסיר

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מז

בענין חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו.

ט"ו סיון תשי"ד. מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יהודה דיק שליט"א.

ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח (פרי חדש) משום דהעיקר דידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא דשבועות דף ל"ד גם לעדות דמון. וגדולה מזו איתא בתוס' יבמות דף מ"ה בשם יש מפרשים גם לדין ראיית ב"ד לטבילת גר עיין שם. וזהו גדר אנן סהדי שמצינו בהרבה מקומות... ולכן בחלב שאסרו רב בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. וזה הוא גם לכו"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב בנ"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"ו לומר שעושיין שלא כדין. אבל מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזלזל באיסורין.

Cheese:

משנה עבודה זרה ב:ה

אמר רבי יהודה, שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך. אמר לו, מפני מה אסרו גבינות של גוים. אמר לו, מפני שמעמידין אותה בקבה של נבלה.

Mishnah Avodah Zarah 2:5

(5) Rabbi Yehuda says: Rabbi Ishmael asked Rabbi Yehoshua [a question] as they were walking along the road. He said to him, "What is the cause for the prohibition against the cheese of non-

Jews?" He said to him, "Because they curdle it inside the stomach of 'neveila' (a kosher animal not ritually slaughtered)."

רש"י מסכת עבודה זרה דף לד עמוד ב

מפני מה אסרו גבינת עובדי כוכבים - באכילה ולרבנן קבעי לה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקי"ל חלב טמא אינו עומד כלומר אינה נקפת.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף לה עמוד א- עמוד ב

מאי גזירתא?

אר"ש בן פזי אמר ריב"ל: משום ניקור...

ר חנינא: לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב

ושמואל אמר: מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה...

רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר

רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ

רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה

What is the reason for the decree prohibiting cheese of gentiles?

Rabbi Shimon ben Pazi says that Rabbi Yehoshua ben Levi says: It was due to the concern for puncturing, i.e., the concern that a snake might have deposited its venom in the cheese ...

Rabbi Ḥanina says: because it is not possible for it to have been made without containing particles of non-kosher milk.

And Shmuel says: because it is curdled with the skin of the stomach of an unslaughtered animal carcass...

R. Malkiah in the name of Rav Adda bar Ahava said: because its surface is smeared with pig fat.

Rav Hisda said: because it is curdled in vinegar.

Rav Nachman bar Yitzchak said: because it might be curdled with the sap of *orlah* plants.

תוספות מסכת עבודה זרה דף לה עמוד ב

לגבינה איכא דקאי ביני אטפי - פירוש ליקח חלב מן העובד כוכבים לעשות גבינה אבל לעיל גבי ליקח גבינה של עובד כוכבים ליכא למיחש לחלב טמא כיון שעושה אותו לצרכו ליכא למיחש דלמא עירב בו חלב טמא כיון שאינו עומד.

תוספות מסכת עבודה זרה דף לה עמוד א

ואור"ת כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינת העובד כוכבים דהא טעם האיסור הוה משום ניקור כריב"ל דקי"ל הלכה כריב"ל... אלא ודאי אין הטעם אלא משום נקור ואנו שאין נחשים מצוין בינינו אין לחוש משום גלוי ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו כי ודאי הוא כשאסרו תחלה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצוין... וגם בהרבה מקומות יש שאוכלים אותם מפני שמעמידין אותם בפרחים וגם גאוני נרבונא התירו אותם במקומן מטעם שמעמידין אותם בפרחים מיהו במקומנו שמעמידין בקיבה אומר הרב ר"י בן הר"ר חיים שיש טעם קצת לאיסור מפני שמולחין הקיבה בעורה ואיכא איסור דבשר בחלב דמליח הרי הוא כרותח ואני ראיתי מקומות שהן מעמידים בנבלת דבר אחר מליח.

חידושי הרשב"א מסכת עבודה זרה דף לה עמוד א

איסור זה של גבינה אפ"ל במקומות שמנהגן שלא להעמיד בעור קיבה כמקומות האלו שאין מעמידין אלא בפרח ודמיו קלין יותר מדמי עור הקבה, וכן אין טוחין בשומן חזיר לפי שנהגו בו הם איסור לפי שאוכלין אותן בימים הנאסרין להם בבשר ומכין ועונשין עליהן, וכן לא נשמע בהם מעולם מי שמערב חלב טמא עם חלב טהור שמאייס הוא להם, אפ"ה גבינה שלהם אסורה דסתמא דמילתא כל דבר שנאסר במשנת אין מעמידין נאסר במנין וכל שנאסר במנין אפילו בטל הטעם לא בטל דבר.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ג הלכות יג-יד

הלכה יג

ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ביד עכו"ם אסור שמא ערב בו חלב בהמה טמאה, וגבינת העכו"ם מותרת שאין חלב בהמה טמאה מתגבן, אבל בימי חכמי משנה גזרו על גבינת העכו"ם ואסרום מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטתן שהיא נבלה, ואם תאמר והלא עור הקיבה דבר קטן הוא עד מאד בחלב שעמד בו ולמה לא יבטל במיעוטו, מפני שהוא המעמיד הגבינה, והואיל ודבר האסור הוא שהעמיד הרי הכל אסור כמו שיתבאר.

הלכה יד

גבינה שמעמידין אותה העכו"ם בעשבים או במי פירות כגון שרף התאנים והרי הן ניכרין בגבינה הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה שכבר גזרו על כל גבינת העכו"ם בין שהעמידוה בדבר אסור בין שהעמידוה בדבר המותר גזירה משום שמעמידין אותה בדבר האסור

Mishneh Torah, Forbidden Foods 3:13-14

(13) In the time of the Sages of the Mishna, an injunction was made to prohibit cheese produced by non-Jews because they used non-kosher rennet in the production process.

(14) Regarding cheese produced with vegan rennet... some Geonim ruled that it is prohibited because there was an injunction placed on all cheese produced by non-Jews regardless of the type of rennet used, to prevent the possibility of consumption of cheese produced with non-kosher rennet.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קטו סעיף ב

גבינות העובדי כוכבים, אסרום מפני שמעמידים אותם בעור קיבת שחיטתם שהיא נבלה. ואפילו העמידוהו בעשבים, אסורה.

הגה: וכן המנהג, ואין לפרוץ גדר (ב"י), אם לא במקום שנהגו בהם היתר מקדמונים. ואם הישראל רואה עשיית הגבינות והחליבה, מותר (אגור פ' שואל). וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו. ואם ראה עשיית הגבינות ולא ראה החליבה, יש להתיר בדיעבד, כי אין לחוש שמא עירב בו דבר טמא מאחר שעשה גבינות מן החלב, כי דבר טמא אינו עומד, ובדאי לא עירב בו העובד כוכבים מאחר שדעתו לעשות גבינות (הגהות אשרי"י פא"מ ובארוך). ומכל מקום אסור לאכול החלב כך (שם).

Shulchan Arukh, Yoreh De'ah 115:2

Cheese produced by non-Jews was prohibited because they normally use [non-kosher rennet] in production, and even if we knew definitively that vegan rennet was used it would be prohibited.

Rama: And the above position is the prevalent custom and one should not break rank from this custom unless it was allowed long ago in that particular place.

If a Jew watches the cheese production and the prior milking of the cow, it is permissible. And this is the prevalent custom in all of these countries. And if a [Jew] saw the cheese production and didn't see the milking, it is permissible after the fact.

ש"ך יורה דעה סימן קטו ס"ק כ:

אם הישראל כו' - זהו ע"פ מ"ש בד"מ ובת"ח כלל פ"א וז"ל כתב המרדכי פכ"ה דאפילו אם ישראל רואה החליבה והעובד כוכבים עשאה גבינות אפ"ה אין נוהגים ללוקחן מן העובד כוכבים... אבל ודאי אין לחלק בין ראה הישראל עשיית הגבינות או לא כיון שאסרו חכמים גבינות העובד כוכבים כל הגבינות אסרו דהא אפילו העמידוהו בעשבים אסור משום לא פלוג א"כ ה"ה ראה שעשאן העובד כוכבים... אבל אם העובד כוכבים עושה הגבינות לעצמו אף על פי שהיה שם ישראל מתחלה ועד סוף אסור משום גבינות העובד כוכבים **כל דלא עביד ביה ישראל מעשה**

...even if the Jew witnesses the milking of the cow and the gentile making the cheese, it is still not customary to buy this kind of cheese from non-Jews...and even if they used vegan rennet it is forbidden because of the principle of "lo plug" (that the Sages made no exception to their rule)... therefore even if the Jew watches the entire process it is prohibited unless he did an act [of putting in the rennet]...

Cottage Cheese:

ערוך השולחן יורה דעה סימן קטו סעיף טז

אמנם לדינא אין נ"מ כלל שהרי אפילו אם ברור הוא שמעמידין בדבר היתר אסור כמ"ש הרמב"ם שכן הורו מקצת גאונים מפני חשש העמדה בדבר אסור ואפילו אם בכל המדינה מעמידין בדבר היתר ג"כ אסור מפני שגבינה אסורה במנין וכל דבר שבמנין נאסר לעולם אפילו כשבטל הטעם וצריך גדולים בחכמה ובמנין מאותם שגזרו לאיסור אם רצונם להתיר וזה א"א להיות ובה גבינה חמור מחלב דחלב האיסור הוא משום חלב טמא ולא נגזרה במנין לאיסור סתמא אבל גבינות נאסרו במנין ואינו מועיל שום דבר כן כתבו הקדמונים [הה"מ שם] ולפ"ז לדין הגם שמעמידים אותה בעור קיבה שנתייבש כעץ דהוה כעפרא בעלמא ואין בה איסור כלל כמ"ש בס"פ פ"ז או גבינה פשוטה שלנו שאין בה העמדה כלל מ"מ האיסור במקומו עומד מטעם שנתבאר

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן מח

בענין גבינה בשם קאטעד טשיז אם היא בכלל איסור גבינה דנכרים כ"א כסלו תש"כ. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר שמעון שוואב שליט"א.

"הנה בדבר הגבינה בשם קאטעד טשיז שאמרתי לכתר"ה שיש טעם להקל לומר שלא היתה בכלל איסור גבינה הוא בזה. דהא עיקר הטעם הוא מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה... אבל א"כ יש טעם גדול שרק הגבינות שצריכין לאיזה העמדה אך במקום העמדה בעור קיבה מעמידין בפרחים, בזה פליגי על גאוני נרבונא ואסרי משום ששייך בהו לגזור משום המעמידין בדבר האוסר, אבל הגבינות לבנות שא"צ להעמדה מנתינת איזה דבר כלל דמעצמם מועמדים במשך הזמן ומחום המקום אינם בכלל האיסור כיון שלא שייך בהו הגזירה משום המעמידין בדבר האסור שהרי הוא ענין גבינה אחרת של"ד להו לא בטעם ולא במראה ולא נאסרו מעולם כלל אף להרמב"ם... רק שבאותה מין גבינה שאסרו לא חלקו בין גבינה לגבינה בין שייך בה הטעמים או לא שייך בהו הטעמים אבל בגבינות כאלו שהם ענין גבינה אחרת אפשר לא היו בכלל הגזירה.... טעם גדול להקל. מ"מ למעשה איני אומר בזה היתר אבל גם איני מוחה בהמקילין מאחר שיש טעם להיתר והוא מלתא דרבנן, וגם הא יש גאונים שהתירו לגמרי ויש לצרף שיטתם שלא למחות... אבל לפרסם שיש מקום להתיר ודאי אינו מן הראוי.